

מגד ירחים

אלול

עלון חדשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל ■ גיליון מס' 119 ■ אלול תשס"ט

על משנת הראי"ה מאת הראי"ה קוק זצ"ל

אי אפשר להבין את פליאת הרצון של האדם, בכל פאר חופשו, רק בתור ניצוץ אחד מהשלהבת הגדולה של הרצון הגדול שבכל ההווה כולה, הופעת רצון רבון כל העולמים, ברוך הוא. אורות הקדש ג' ל"ט

המציאות: "צריכים להעמיק מאד באמונת התשובה ולהיות בטוח, שבהרהור תשובה לבד, גם כן מתקנים הרבה את עצמו ואת העולם. ומוכרח הדבר שאחר כל הרהור תשובה יהיה יותר שמח ומרוצה בנפשו ממה שהיה בתחילה. וקל וחומר כשכבר בא הרהור לידי הסכמה של תשובה, וכשהוא מחובר בתורה וחכמה ויראת שמים" (אורות התשובה ז, ו). התשובה מתחילה מהמחשבה, אדם צריך להיות שמח שמחשבה זו מפעמת בלבו, ואם הוא מתקדם לשכנוע פנימי של תשובה, ומתחיל את התהליך מתוך חיבור לתורה, חכמה ויראת שמים בוודאי שהוא צועד במסלול הנכון.

"גם בדברים שאי אפשר לתקן אותם במחשבה כי אם במעשה, כמו בן אדם לחבירו, מכל מקום אין לשער את הגודל שיש בכל הרהור של תשובה" (אורות התשובה יד, יז) הרי שבהרהור התשובה בלבד עושה האדם כברת דרך משמעותית.

ימי אלול הם ימי הרהור, ימי המחשבה וחשבון הנפש. ימי התשובה המעשית מתחילים מראש השנה, היום בו האדם נברא. למחשבה מוקדש גם כן חודש שלם, אם עברנו כברת דרך משמעותית זו נוכל לגשת לתיקון המעשה - אשר יהיה לפיכך פועל יוצא של המחשבה בעשרת ימי תשובה, ולהגיע דרכם ליום הכיפורים שהוא יום כפרה וסליחה לכלל ולפרט.

הגאולה הרוחנית של עם ישראל תתחיל מתיקון המחשבה ותעבור לתיקון המעשה: "המחלה הנוראה של הדור אין מקומה העיקרי לא בלב, לא ברגש, לא בתאוה והפקרות, לא בידיים פועלות און ולא ברגלים אצות לרעה, אע"פ שכל אלה חולים ונכאבים הנם. אבל יסודה של המחלה הוא המחשבה... ודור שבכח יש לו רב, ובפועל לא כלום, דורש הרבה, ומן המוכן אין בידו מאומה, אי אפשר להצילו מרעתו ולהעמידו על דרך החיים הנכונה כי-אם במה שנדבר עמו מכל נשא ונשגב, מכל נעלה ונהדר, בשפה היותר פשוטה ונמוכה, בדברים היותר מורגלים ומובנים לו, כדי שימצא גם בעמק התהום שהוא שוכב שמה את הזיו והנועם האדיר והעליון שהוא מבקש". (עקבי הצאן, מאמר הדור).

נסכם איפוא כי ימי אלול, ואחריהם הימים הנוראים, הם הימים בהם אנו נקראים למשימה הגדולה, זו של תיקון כח המחשבה של הכלל והפרט.

הרב בניהו ברונר, צפת ת"ו
bnayahu10@gmail.com

נקודות למחשבה ודיון

- מהו הקשר בין רצון ה' לרצון האדם:
- מדוע התשובה עלולה להביא לרפיון הרצון?
- מהי החשיבות של הרהור תשובה?

העולם כולו נברא ברצון ה'; רצונו להיטיב עם בראיו. רצון זה הוא גם המקיים את העולם. רצון האדם הוא ניצוץ אחד מהשלהבת הגדולה של הרצון המצוי בכל ההווה. ימי חודש אלול הם ימי רצון, בעל "בני יששכר" מסביר כי חודש אלול רמוז בפסוק: "מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה" (משלי יח, כב) ואם כן מזלו של החודש הוא מזל בתולה=אשה. בימים אלו משה רבינו עלה למרום לקבל את הלוחות השניים, והקב"ה התרצה לישראל ומחל להם על חטא העגל, ומאז הימים האלו הם ימים המסוגלים להתעוררות של עם ישראל לתשובה, ימינו של ה' כביכול פשוטה בימים אלו לקבל שבים.

"בהתקדשותו של הרצון הרי הענף דומה לשרשו הגדול, יונק ממנו ומתחבר אליו ומתמלא מאורו שפעת חינו, מתמלא אותו המילוי הנצחי והשלם שלו" (שם) ברצונו של האדם הרי הוא מתקדש ומתחבר לשרש האלוקי, רצון האדם דומה יותר לשרשו האלוקי הגדול, והוא ממלא אותו בכוחות חדשים, רצונו של האדם דבק במדרגה הנצחית האלוקית, ודביקות זו מקנה לאדם מימד של שלימות.

"ובהעתק הרצון הפרטי, בהשתקעותו בהקטנות והפרטיות של השביה החלקית שהוא אסור בה, הרי הוא מנתק את רצונו ממקור החיים שלו, ומביא בזה אפסיות, חלישות כח, וחשכה על מהותו היותר פנימית של עצמיותו" (שם). הניתוק בין רצון האדם לרצון ה', הבא לידי ביטוי בהשתקעות בעולם הזה הקטן והמלא פרטים, מביא את האדם לחולשה וחשיכה. על כן ימי אלול ואחריהם - ימי התשובה - הם הימים בהם אנו נדרשים לחבר את רצונו לרצון ה'. התשובה תלויה ברצונו של האדם להתחבר למקורו, והתשובה מחזקת את הרצון. לעיתים קיים מצב בו התשובה עלולה להביא לרפיון הרצון: "רפיון רצון, הבא מתוך השקוע התדירי בתשובה, אע"פ שהוא חולשה גופנית ונפשית, שהיא צריכה רפואה מכל מקום יש בה גם כן הרבה מן העדינות והאצילות, המזככת את הרוח, ועל כל פשעיה תכסה אהבה". (אורות התשובה ט, ד). המפגש של האדם עם רצון ה' עלולה להביא להקטנת רצון האדם, ויש לטפל בתופעה זו, אבל הרב מרגיע בדבריו ואומר שחולשה זו היא חלק מתהליך של זיכוך פנימי הנדרש לבעל התשובה.

בריאת העולם לשיטת רבי אליעזר הייתה בחודש תשרי ולכן אנו מציינים אותה בראש השנה. חז"ל מלמדים אותנו שהעולם נברא בשביל ישראל, הם עלו במחשבתו של הבורא עוד לפני הבריאה. הקב"ה ברא את העולם כדי שעם ישראל יפעל בתוך העולם ויחבר אותו למקורו. חודש אלול קשור למדרגת המחשבה על בריאת העולם, ולכן בחודש זה אנו נדרשים לבירור מקיף של המטרה לשמה נברא העולם, ובתוכו אף אנו בני האדם.

כמוזכר לעיל, החל בחודש זה עם ישראל את תהליך התשובה מחטא העגל ומאז נקבעו ימים אלו כימים של תשובה. שכן התשובה אינה רק פשוט במעשינו, היא בירור עמוק של תכלית קיומנו, בירור האמור להשפיע על הרצון ואשר מתוכו ניתן להתקדם לצדדים המעשיים.

אפילו מחשבה של תשובה משפיעה על רצונו ומתוכנו על כלל

משפטים - הם הם מהות החיים

זאת. העילות למסע ההשמעות היו תביעה להקמת בית דין לערעורים ודרישה להכללת שלושה חילונים במועצת הרבנות הראשית. הרב מצא לנכון להבהיר "כי רבני האסיפה כולם עומדים חזקים מצור נגד כל מחבל ומהרס, נגד כל מי שרוצה לנגוע בדין ומשפט תורה הקדושה ובמנהגי ישראל הקדושים אפילו כמלוא נימה". נכון הוא שחיובי בהחלט להכניס "כל שיפור וכל תיקון שאפשר לנו לקשט בו את היכל המשפט שלנו... לשפר את העטרה הזאת בכל התכסיסים היפים והמהודרים", אך בשום אופן לא שינויים בגופי הלכה ובסדרי הדין המחוייבים.

לגופם של דברים, הרב ביסס הלכתית את קיומו של בית דין לערעורים מזה תוך שהוא שולל על הסף מינויים של חילונים כאוטוריטה מזה. על הערת היועץ המשפטי כי אם לא ינתנו סמכויות של ממש לחילונים אזיי הממשלה לא תעניק סמכויות לרבנות, השיב הרב: "אין אנו באים ליסד 'רבנות מטעם'... פקידות רגילה... זהו חילול הקודש... אנחנו לא ניתן בשום אופן להכניס דינים חדשים לתוך השולחן ערוך שלנו. מוטב לנו שזרים ישפטו על פי דינים זרים מאשר נשפטו אנו בעצמנו על פי דינים זרים! בסופו של דבר התקבלה הצעתו: "בוחרים בשלושה חילונים יודעי תורה ושומרי דת שהם יהיו למועצה ע"י הרבנות הראשית, בתוך החוקים לא יתערבו כלל. הם יתועדו עם הרבנים... להתייעץ על הסדר והתכסיס ויעזרו לרבנים באותן הידיעות שמחוץ לדיני תורה". בכך הניח הרב את התשתית ההלכתית והארגונית לרבנות הראשית ולבתי הדין, לשעה ולדורות. לאחרונה אף הוכח כי שלא כפי שסברו עד היום שתיקון סדרי הדין נעשה לראשונה רק בתקופת הרבנים הרצוג ועזיאל (תש"ג), לאמתו של דבר כבר בתקופת הרב קוק תוקן הדבר, זאת כחלק מייסוד בתי הדין הרבניים (תרפ"א).

אלול!

המשקל הנכבד שנתן הרב למשפט-כהלכה, בהחלט מסביר מדוע ראה בו הרב חלק מהותי ממערכת התשובה: "דרך התשובה היותר מקורית וטובה, הנובעת מאור התורה בעולם, היא השינון בחלק דיני ממונות וכל המשפטים שבין אדם לחברו הכלולים אצלנו בלימוד חושן משפט... היא מתקנת את כל מכשולי הלב שבחיים ומעמידה את הצדק הא-להי על בסיסו הנאמן... על ידי מה שמאירה היא באורה הבהיר את דרך החיים המעשיים" (אורות התשובה, יג, ה).

הרב פרופ' נריה גוטל
נשיא מכללת "אורות ישראל"

הוקם בה 'בית משפט השלום העברי' כמסגרת משפטית-אזרחית של הישוב החדש, ונקבע כי הליכותיו יתנהלו "ללא צביון דתי". הרב ראה בכך פגיעה חמורה במעמד המשפט העברי, ולא החשה: "מה עוול מצאו במשפטי תורת חיים המאירה לכל העולם בכבודה, כי סרו מאליהם" (אגרות הראיה, א, עמ' רכא), והרי שפיטה שאינה כהלכה גורמת ל"הרס ורקבון. אוי לה לקלות דעת שתשלח ידה במקדש רם ונשא, בהיכל המשפט" (שם, שם, עמ' רכה). מנהמות ליבו הוא קורא: "אל תגעו... בקדושת המשפט, כי המשפט לאלוקים הוא... חלילה לנו לבעוט... במשפט שלנו, שזהו הדבר היותר חשוב מכל רכושנו הרוחני, והנכבד יותר לקיומנו בתור עם חי... והנשמה של כל אומה, ויותר של אומתנו, תלויה היא בשלטון המשפט שלה דווקא" (שם). בכך ביטא הרב בבהירות את דעתו על נחיצות שפיטה כהלכה ואת ביקורתו על שפיטה שאינה כהלכה. עם זאת יצויין כי למרות הסתייגותו, במקרים מסויים ידע הרב לקיים שיתוף פעולה בין בית דינו ובין בית משפט השלום, בעיקר בנושאים ציבוריים או פליליים. במקרים אלה התייחס הרב לשופטים כאל "שבעת טובי העיר" (שבחי הראיה, עמ' קו-קז).

ב. ארץ ישראל תרפ"א

לימים, במסגרת המהלכים לכינונה של הרבנות הראשית, שבה ועלתה סוגיית מעמד בתי הדין, והפעם במובן כלל-ארצישראלי. על הרב היה לנהל מאבק כפול: מחד גיסא מול שלטונות המנדט אשר דרשו סדרים לא הלכתיים בבתי הדין ומאידך גיסא מול קבוצות חרדיות שהשמיצו והלעיזו שכביכול הרב מוכן לעשות

דועים למדיי ביטוייו הנשגבים של מרן הראי"ה קוק זצ"ל על מקומו רם המעלה של המשפט העברי: "המשפטים הם קדש קדשים לישראל" ועם ישראל אף מסר על כך את נפשו - ר' יהודה בן בבא מסר את נפשו עליה [= על ה'סמיכה" (אורות, ישראל ותחיתו, עמ' כא); המשפט הוא מן המבדילים החדים שבין יהדות לנצרות: "המינות הפקירה את המשפט" (שם); "יש לצד המשפטי שבתורה... יחס מיוחד לישראל דוקא... כי כדי להמשיך את גילוי הטוב הא-להי הכללי... במעטה המעשי של סדרי החיים המוגבלים, צריך דוקא כוחה של הנבואה השלמה..." (שם, אורות ישראל, עמ' קסח); "המשפט, העמוד האמצעי שכל הטרקלין עליו נשען... משפטים - הם הם מהות החיים, משפט בני ישראל, מהות החפץ הנשמת, הספוג בנשמת משיח רוח אפנו" (שמונה קבצים, ה, עו) ועוד.

באיזו מידה מימש הרב, למעשה, את החזון ההגותי? באיזו מידה התמסר להוצאתו מן הכח אל הפועל? מה הוא מקומו של הרב בכינון בתי הדין בארץ ישראל של העת החדשה: בקצרה - שתי דוגמות:

א. יפו תרס"ד - תל אביב תרס"ט

אחת המשימות הראשונות שנטל על עצמו מרן הראי"ה קוק זצ"ל, מיד עם עלייתו ארצה (תרס"ד), היתה ביסוס וחיזוק מעמד בתי הדין. בית הדין שהקים הרב ביפו עסק בדיני ממונות ובענייני אישות, בשאלות ציבוריות ובסכסוכים אישיים. דא עקא, כעבור חמש שנים, עם ייסודה של תל אביב (לפני מאה שנה בדיוק - תרס"ט)

מרן הרב עם עו"ד מרדכי אליעזר, היועץ המשפטי של הרבנות הראשית

הרב הרצוג כממשיך חזון המשפט העברי של הרב קוק

כתה ארץ ישראל, וממשיכו של מרן הרב קוק זצ"ל בכהונת הרב הראשי היה גם ממשיכו במגמת ביטוסה של החברה בישראל על אדני המשפט העברי.

על פי דברי הרב זצ"ל (ועין איה, שבת י ע"א), ערך הדין והמשפט העברי הוא גדול מאוד, באשר רק הוא קובע על התורה את החותם המיוחד, שהיא תורת חיים. כלומר, התורה מתייחסת אל החיים המעשיים ומאירה את נתיבותיהם.

הרב קוק הדגיש את זיקתה המיוחדת של התורה אל החיים המעשיים, והניח את התשתית למשפט התורה בייסוד הרבנות הראשית לישראל, שאחד מאתגריה הוא התמודדות עם בעיות השעה.

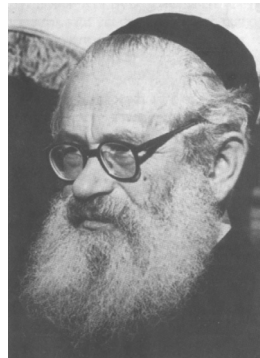
בדבריו בוועידה לסידור הרבנות הראשית, ראה הרב בייסוד הרבנות הראשית נטיעתו של שתיל העשוי להתפתח במשך הזמן:

המשפט שלנו הוא עטרה גדולה שיש לשפרה בכל ההידורים. הרב מבחין בדבריו בין ה"דינים" שאין לשנותם לבין "תקנות" שיש חופש לחדש ולתקן כפי שמוצאים בתי הדין לנכון בהסכמת הרבנים לתקון העולם לשם שמיים. הרב קוק היה ער לכך שבחינו הלאומיים החדשים בארץ ישראל יהיה לנו בוודאי צורך גדול לתקן תקנות גדולות, שכאשר תהיינה מוסכמות מרוב חכמי ישראל ומקובלות אחר כך על הקהל, תהיינה להן כוח של דין תורה.

הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל, ממלא מקומו של הרב קוק כרבה הראשי של ארץ ישראל, המשיך בדרכו של הרב קוק, הן בחזון והן במעש.

הרב הרצוג זצ"ל היה שותף לייסוד מערכת בתי הדין הרבניים כמערכת שיפוט ממלכתית, ובראשותו התקנה מועצת הרבנות הראשית תקנות שונות. בשנת תש"ד הותקנו תקנות בענייני כתובה והורחבה חובת המזונות לילדים על לגיל חמש עשרה. בשנת תש"י נקבעו תקנות נוספות "שהשעה מחייבת אותם מפני דרכי שלום ושלום הבית בישראל". תקנות אלו אסרו לקדש אישה שלא בשעת חופה ושלא בנוכחותם של עשרה אנשים. תקנה זו הייתה מלווה בסנקציה עונשית של חרם חמור. תקנות אלו אף אסרו נישואי בוסר וקבעו גיל מינימום של שש עשרה שנה לקידושי אישה. כן אסרו התקנות את הביגמיה ואת הייבום.

במסגרת "מכון הרי פישל" לדרישת התלמוד, שהקים הרב קוק זצ"ל, הוקם בשנת תש"ח "מכון למשפט התורה" בנשיאותו של הרב הרצוג. בהוצאתו על מטרתו של "המכון" זועק הרב הרצוג: "הנה הושיבו בית משפט עליון ותורת ישראל לא נדרשה, לא נזכרה ולא נפקדה... כלום לא היתה מחובתה

הראשונה של הממשלה להכריז ולהודיע שכונתה ומטרתה היא, שישבו משפט התורה לחדש ימיו כקדם, ושמשלת ישראל עתידה לבקש עצה, הדרכה והוראה מפי חכמי התורה בנוגע לתקנות והשלמות הדרושות בשטחים ידועים במשפט התורה, כשיינתן לו תוקף מלכותי.

במסגרת "המכון למשפט התורה" יצאו לאור חיבורים אחדים במשפט העברי העשויים להוות תשתית לחקיקה בתחום דיני העונשין ובתחום דיני המכר, וכן חיבור "הלכה פסוקה", בו הובאה תמצית ההלכה הנובעת מדברי הפוסקים בכל סעיף וסעיף שבהלכות דיניים.

הרב הרצוג עצמו תרם תרומה עצומה לחקר המשפט העברי בספריו על "המוסדות העיקריים של המשפט העברי" (בשפה האנגלית), ובמחקרים רבים בשאלות

יסוד של מדינה מודרנית דמוקרטית לאור המשפט העברי. בין היתר עוסקים מאמריו בשאלות מעמדה של האישה, היחס לנכרי ופעולת המשטרה בשבת (ראה מאמרו המאלף של השופט אליקים רובינשטיין, שפורסם בימים אלה בקובץ "משואה ליצחק" חלק שני, לזכרו של הרב הרצוג). אחדים ממחקריו כונסו ויצאו לאור על ידי בנו חיים הרצוג, נשיא מדינת ישראל.

לקידום שאיפתו של הרב הרצוג לבסס את משפטה של מדינת ישראל על המשפט העברי, הקים הרב הרצוג ליד הרבנות הראשית לארץ ישראל, בשנת תש"ח, חודשים אחדים לפני הקמת המדינה, "ועדת משנה לחוקה ותחוקה", בראשותו של האדמו"ר מסדיגורה-פשמישל, הרב מרדכי שלום יוסף פרידמן, ובין חבריה נמנו האדמו"ר מסדיגורה הרב אברהם יעקב פרידמן, הרב יהושע קניאל רבה הראשי של חיפה, הרב יוסף כהנמן מייסד ישיבת פוניבז', הרב שאול ישראל רבו של כפר הרווא"ה, הרב יצחק מאיר בן-מנחם חתנו של הרב איסר זלמן מלצר ראש ישיבת עץ חיים, הרב שמואל ווזנר רב זכרון מאיר בבני ברק, והרב שמריה גריינמן אחיינו של החזון אי"ש. כיועצים לוועדה זו נתמנו משפטנים ועורכי דין ובהם השופט ד"ר יצחק קיסטר.

מאלפים דברי הנשיא חיים הרצוג ז"ל על אביו, הרב הרצוג: "אבי מורי, זכר צדיק לברכה, שהנושא היה כאש בוערת בעצמותי, שקד על הכנת יסודות לחוקה שלמה למדינה יהודית על פי ההלכה, עוד שנים לפני קום המדינה". ומוסיף הנשיא חיים הרצוג: "למרות מאמציו של אבא, לא זכינו עם קום מדינת ישראל שהמשפט העברי יהא מונח בבסיסה של חוקת המדינה. עם זאת משפטה של מדינת ישראל והמשפט העברי אינם זרים זה לזה... הכנסת, בבואה לחוקק חוקים חדשים, נתנה דעתה לעיתים תכופות, לעמדתו של המשפט העברי בנושא הנדון, ופעמים רבות אף אימצה

את עקרונותיו ואת מושגיו, הלכה למעשה" (הקדמתו לספרו של כותב שורות אלה, "המשפט העברי בחקיקת הכנסת", ירושלים תשמ"ט).

ואכן, ניכר כי הנשיא הרצוג ינק בביתו זיקה אמיצה למשפט העברי. לפני שנים, עם קריסתה של ברית המועצות, פנה אליי נשיא האקדמיה הלאומית למדעים של "חבר העמים" (המונה כ-230 אלף מדענים), על פי הצעתו של הנשיא הרצוג, בבקשה לסייע להם בהכנת החוקה למדינה החדשה על פי יסודות המשפט העברי. ובנסיעתו הממלכתית כאורחו של נשיא פולין, העניק הנשיא הרצוג את ספרי המשפט העברי כמתנת הנשיא לספרייה הלאומית בוורשה. עוד ביקש להקים במעונו של אביו זצ"ל, שברחוב אבן עזרא בירושלים, מרכז עולמי למשפט העברי.

פרופ' נחום רקובר, ירושלים

מכתב גלוי

לכבוד הרבנים הגי' מרה יצחק ירוחם

ומרה חיים זאנענפעלד שלימ"א.

שלום וברכה!

אעפ"י שבת"ד עברו עלי את הדרך. לפי דעתו והתנהגותו עמדי שלא כפי הנמון. הראוי לחלמידי-חכמים, בנהיית יד לכתוב פלסטר, המהפכים דברי קדש שיצאו מכני בהוכח לב, להרפות תהפוס, בב"ז אני סולח וסחל לכל מי שפגע בי והשעה הגדולה הזאת של בנין התורה והמשפט של דיני תורה בארץ ישראל בדרך הק' ומשפט מאושר היא הנהיגת לנו כח להתירום מעל כל מהומות הקבנות שעברו בינינו.

ואני פונה אליכם במכתבי זה גלוי לכל בית ישראל בארץ ובחול. בדבר הענין הקי' העומד לפנינו עכשיו. שהוא ענין סדור הרבנות בא"י שפ"י הכחת הנציב העליון ירוחם הודו' אנו נגשים לכונן אוהושיאני רואה את הרבר הזה בעזרת השייה לפתח תקדיה לתשועת ישראל להתהית הקדש ולחוק התורה ובבודה על אדמת הקדש ובכל העולם כולו.

לפיכך אני קורא בזה לכת"ר שיואילו לתן ידם עם כל רבני א"י החפצים בכל לבם ונפשם לחזק את התורה ואת היהדות הנאמנה בא"י.

ואני הורש מכת"ר שיצאו על כל הנשמעים לרבריהם שיהדלו מלשלת יד בבנין בית ישראל. והדלו מהוסף שעזרוריה ובחלוקת בארץ ישראל, ונבא כלנו יהודי לעכ"ר שבם אחד לעבדות ה' ועמו והתורה את אנשי משמעתכם בכל דברי שאו' הופי על רבני א"י רובם ככולם המלאים תורה וראת שמים באמת, ישנה כונתם באספה הקדושה הזאת של כדור הרבנות בארץ ישראל היא רק להרבות בכבוד שמים לחזק את התורה

בין מרן הראי"ה לרב יא. הלוי הרצוג

המרכזי בדבלין. בדבריו, ציין את מידת אהבת ישראל שלו, ומכנה אותו "אהרון של דורנו". על פעילותו הרבה כרב ראשי דימה אותו לעזרא, אך לו לא היתה את העזרה של נחמיה (הרב מ"צ נריה, לקוטי הראי"ה, תש"ן, עמ' 489).

בתפקידו כרב הראשי ראה הרב הרצוג עצמו כממשיך דרכו של הרב קוק, כבר בנאום ההכתרה שנשא בה' שבט תרצ"ז בבית כנסת "חורבת רבי יהודה החסיד", הוא פותח במילים ייחודיות: "רטט עובר בי בהעלותי על לבי כי המקום אשר אני עומד עליו קודש הוא. כאן עמד הכהן הגדול מאחיו שקידמני פה, רבינו הגאון הצדיק זצ"ל רבי אברהם יצחק הכהן קוק זכותו תגן עלינו..." (הרבנות הראשית לישראל: שבעים שנה לייסודה, כרך א, עמ' 27). בהמשך דבריו מסתמך הרב הרצוג על הרב קוק בכמה עניינים:

א. הרב קוק חידש כי כשאין מלך בישראל ראשי הציבור המקובלים על הכלל, במקום מלך עומדים (משפט כהן סי' קמד), הרב הרצוג הולך באותה דרך, וזו לשונו: "...שהעם כולו, ועיקר עם ישראל הם היושבים בארץ ישראל כנ"ל, יש לו הסמכות של המלך בנוגע לענייני האומה... שוב עיינתי בשו"ת משפט כהן סי' קמד סעיף כב ומצאתי שהגאון ז"ל כותב כך בפירושו..." (ראה, תחוקה לישראל על פי התורה ח"א עמ' 129). ועי' עוד שם עמ' 52, פסקים וכתבים ח"ג, סי' לו סעי' א, תחומין ד' עמ' 21.

ב. במאמרו של הרב הרצוג על מעמד המיעוטים, מצדד הוא לומר שלמוסלמים, שאינם בגדר עובדי עבודה זרה, יש דין של "גר תושב" ביחס לאיסור "לא תחנס", ובין היתר מסתמך הוא על תשובת הרב קוק בשו"ת משפט כהן (סי' נח) המתייחס לכך ביחס ל"היתר מכירה" בשביעית - למכור הקרקע לערבי מוסלמי, שאינו בגדר לא תחנס" לענין זה. (ראה תחוקה לישראל, ח"א, עמ' 15, תחומין ב' עמ' 173).

ג. הרב הרצוג המשיך ב"היתר המכירה" של קודמו, ואף השתמש באותו נוסח של שטר המכירה, עם תקונים קלים (ראה פסקים וכתבים ג סי' עג, ספר השמיטה עמ' עח, בצאת השנה עמ' כד, ומאמרו של הרב שמואל כ"ץ, התורה והארץ, ח, עמ' 271).

מכתבים בהלכה ששלח הרב קוק לרב הרצוג נמצאים באורח משפט סי' קיח (בענין סוכר בפסח); דעת כהן סי' ו בענין תנועת דגל ירושלים; ובענין מינוי חשוד לשו"ב, ושם בפתיחה: "לכ' ידי"ן הרב הגאון המפורסם סועיה, אוצר תו"י וחכמה מו"ה יצחק אייזיק הלוי ז"ר הערצאג שליט"א, אבד"ק בעלפאסט יצ"ו, וכא"ל שו"י; אגרות הראיה, ד, א-ד, שם, א-רצח; תחומין ג עמ' 231, ושם: "לכבוד ידי"ן הרב הגדול הגאון צדיק ונשגב החכם הכולל...", בענין דינא דמלכותא בירושה.

הרב ד"ר איתמר ורהפטיג ירושלים

אך לא חתם על כך. כעת הם טוענים: כיון שלא מחה, עליו להשלים את זמנו. למרות שעל פי ההלכה מותר לו להפר את הבטחתו, הוא חושש מחילול ה' שהעם יחשוב אותו למחוסר אמנה (שמחה רז, מלאכים כבני אדם, עמ' 102). בשנת תרצ"א הוא פונה אל הרב קוק בשאלה נוספת - איך להתייחס לפנייתו של חברת "ירושלים" לתורה ולספרות, המציעה לו לחבר פירוש מדעי-מסורתי על התנ"ך, ואם כן, הוא חפץ להתחיל בספר ויקרא (שם, עמ' 434).

בקץ תרצ"ה (1935) העלה הרב הרצוג את עצמות אביו לקבורה בהר הזיתים בירושלים. הרב קוק רצה לקבל את פניו ביפו, אך בני המשפחה לא הרשו לו עקב מחלתו הקשה. אך כאשר עבר הארון מיישיבת "עץ חיים" בדרכו להר הזיתים, נעצרו המלווים ליד ישיבת

"מרכז הרב", והרב קוק הספידו בעברית מעל מרפסת ביתו. אחריו הספיד הרב הרצוג את אביו גם כן בעברית צחה, שעוררה התפעלות רבה (ש' אבידור, יחיד בדורו, עמ' 17). כעבור מספר ימים בא הרב הרצוג לבקר את הרב קוק בביתו, ולמרות מחלתו, הוא קם ממטתו וקיבלו בכבוד ובהערכה רבה. בתחילת השיחה ביניהם דיבר הרב קוק על דברים נשגבים, לפתע החל לדבר על ערכם של המדעים הכלליים שהם "קרחות וטבחות" לתורה, וכמה חשוב שיהיו לנו גדולי תורה שהם גדולים במדע. בכך הוא רמז לו שעליו לעזוב את דבלין הרוחקה ולעבור למרכז יהודי גדול. באותה הזדמנות כבדו הרב קוק באמירת שיעור בישיבה, והשיעור אשר נמשך כשעתיים, ריתק את כל השומעים, גם הלמדנים שבהם התפעלו מבקיאיותו הרבה (שם, עמ' 25).

בג' אלול תרצ"ה נפטר הרב קוק, כשנודע הדבר לרב הרצוג הוא פרץ בבכי מר ואמר: "קשה להעריך במילים מה אבד לעולם... אבידה שאין לה תמורה. הוא לא היה רק גאון וחסיד אלא גם קדוש וטהור. חבל שלא הייתי עמו עוד קצת זמן." יחיד בדורו, עמ' 34). הרב הרצוג הספידו בבית הכנסת

תקופת מלחמת העולם הראשונה כששימש מרן הרב א.י. הכהן קוק כרבה של קהילת "מחזיקי הדת" בלונדון, פגש לראשונה את הרב י.א. הלוי הרצוג, רבה של בלפסט, באסיפת רבנים חשובה שהתכנסה בלונדון. בשיחה ארוכה מצאו מלא וגדוש בתורה (ש' אבידור, יחיד בדורו, עמ' 25). בי' בשבט תרפ"א שולח הרב הרצוג מכתב אל הרב קוק, בו הוא מבקש לקבל את עזרתו כיצד להחליט בשאלה הנוגעת בחילול שם ה'. קהילת "עדת ישראל" בלונדון בחרה בו כרב העדה. חבריה הצטיינו ביראת שמים ובחינוך ילדיהם, כנראה שיותר מחברי קהילתו בדבלין. במכתב ההזמנה כתבה לו קהילת דבלין שמשך הרבנות היא לחמש שנים, הרב הסכים,

והמצוה, להגדיל את כבוד הרבנות כדי שיהיו דברי הרבנים היראים והשלימים נשמעים לעבודה ה' ורחוק התורה ולהרבות בישראל אהדות ושלום ולבנה בין בית ישראל על אדמת ישראל ברצון השית' וברצון יראיו וברצון כי בית ישראל.

אל נא המנעו את הרבים פלגשות מצוה ובפרט מצוה רבה כזאת הקבועה לדורות ליסוד בנין הקדושה. בתוכן האספה הקדושה הזאת לסדר הרבנות בארץ ישראל. כל רבני האספה כלם עומדים הוקים מצור נגד כל רוח מחבל ומחרס נגד כל מי שרוצה לנגוע בד"ן ומשפט תוהיק ובמנהגי ישראל הקדושים. אפיוו כמלא נימא.

בנה נא יהי את הבנין הקדוש של סדר הרבנות בארץ ישראל כשאפיתו הצודקת של בעלת הוד הנציב העליון ירום הודו. כדי לנצח את אבני הבנין לביתו הלאומי בארצנו הקדושה אשר מאת ה' היתה ואת להן כלב המוכרחה הרומומה הבריטית והבר הראומים. יהיבר את צדקה וביהתי עתה.

הבי נא גם אדם את בחכם והשפעתכם הסיבה השכלית הבנין הקדוש הזה, היס פיעו על האספה דקדושה הזאת גם מרחיבם. יהיו ה' עמנו ויתקנו בעצה טובה מלפניו, ויתקן בפורט אהבה יאהוה ושליו ורעית להרבות כבוד השית' וכבודם של ישראל וכבוד ירושלים עה"ק וכבוד אה"ק בכלל, וכבוד התורה והמדינה. להוסיף את עיר אהוקנו ולהעמיד הרבנותה, לבצר הית' דתני הקדושה ולגדור כל פרצותיה. ונוכח מהרה ליום נאוהה ויטיעה. לראות בשית' שופסט כנראשונה ויתעני כבתחלה.

הק אברהם יצחק הכהן קוק

תודתי נתונה לרב שמואל כ"ץ, חוקר תולדות הרבנות הראשית, שעזר לי באיתור המקורות.

הכותל המערבי

באספה המשותפת של הוועד הלאומי והרבנים הראשיים הוחלט לערוך תזכיר לממשלה בנושא הכותל המערבי. ל' ניסן תרפ"ט

העברת סמכויות לבתי הדין הרבניים

משרד הרבנות מזמין אסיפת רבנים ובאי כח מוסדות הצבור לדון בדבר הוצאת הנושאים הדתיים מסמכותה של המחכמה - השעריה - והעמדתם ברשות בתי הדין היהודיים.
י"ג כסלו תרפ"א 1920

—הערבים כשלהם. עבודתם להצר את צעדני עיי הכותל הסרבי לא ססקה. כרוזיו של ראש המועצה המושלמית הועילו והמשלמים החלי לנדב לברק הבית והחלילו בתניעת בנין בסביבת הכותל והממשלה כאילו מעלימה עין, ונדבך אתר נדבך הולך תתוסף. בימים שמישל ירושלים אינו בביתו ואחר אין מי שיתן סקידה להפסיק את הבנין או יש אשר גם כלילת יוסיפו נדבכים אחרים.

נוסף לעבודת הבנין נמשכת ההפרצות לחפלה הירודים עיי הכותל המערבי עיי השלכת אבנים יכוים. השביע התנפלו נעלמים על השמש שעליד הכותל, הכי אותו מכוח אכזריות ואמרו לרצחו נפש ושיב לא נחפסו המתנשלים. סגן המישל בקר את החילה בביתו והביע את צעריו...

לכבוד הוד מעלתו הנציב העליון של ארץ-ישראל, בירושלים.

הוד מעלתו. זו היא הפעם השניה במשך שתי שנים שהעיר ירושלים נהיתה לבמת מחוזות הרג. ידוע היה לממשלה שמתכוננות תהלוכות-איבה בירושלים. בני ירושלים קבלו את הבטחת מושל העיר כי נאחזו האמצעים הדרושים לבטחונם ונתבקשו לעסוק בעסקיהם כרגיל. רוב התושבים סמכו על ההבטחות האלו ושמעו לעצת המושל.

אולם, בצער עמוק הגנו מוכרחים להודיע להוד מעלתו מתוך רגש של חובה צבורית, שכבוד הוצאה מהמאורעות האלו מובע עתה אי-א-מון גמור של תושבי ירושלים אל מושל העיר הגנו מתכבדים איפוא לפנות אל הוד מעלתו בבקשה לדחות את מושל ירושלים משרתו עד הגמר החקירה.

בכבוד נטור. ההנהלה הציונית בארץ-ישראל: מ. אוסישקין, מ. אידר, מרוס' סיק, א. רוסין, י. שפרינצק. הועד הלאומי היהודי ארץ-ישראל: דיר טהון, י. בן-צבי. הרבנות הראשית של ארץ-ישראל: יעקב מאיר, א. י. הכהן קוק. ושי העיר היהודי ירושלים: י. מיוחס, ש. שילר, זרח אמסטיין. ההסתדרות הכללית של הספרדים: דיר יצחק לוי.

ירושלים בנוגע לקיומם של בתי הדין הדתיים בארצנו נמנה הממשלה לביכ הכוסדות העבריים והציונים יפניהם שאלוה אלה: על ססך איות חוק קיימים בתי דין הדתיים מהי ססכותם, איך להנצל מסכסוכי סמיכות עיד נשואי הערובות, ניים וכו', נמנתה ועדת מיוחדת לשאלה זו בנשיאות סק קורי ובה משתתפים: אנגלי, מושלמי, נוצרי ויהודי (סר סיובקין). מצד היהודים הוו את דעתם הרבנים: קוק, זוננפלד ועוזיאל משרד הרבנות, ועד העיר בירושלים, ועד הצירים, משפט השלום העברי ועוד. משרד הרבנות בירושלים הוסיף כיום יג כסלו אספה של רבנים וביכ מוסדות הצבור לדון עיד הוצאת הענינים הדתיים היחודים מהי סכנותה של המחכמה-שעריה והעמדתם ברשות בתי הדין היהודים. נוכחו מלכד הרבנים חברי משרד הרבנות, הרב קוק, רבני הקהלות הסערבית והתימנית, הרב עוזיאל סיפו, הרב שיססן והרב דיר שנפלד, ביכ הועד הלאומי, ביכ ועד העיר והי מלכיאל כני השופט, מוכיר משרד הרבנות הקריא את התזכיר שהגיש משרד הרבנות להי ס. הנציב העליון בענין זה חוכף לכואו כיום כיה תמוז הר"ס, והודיע כי ה. ס. התענין בזה הרבה והבטיח לעשות את הנחוץ. עכשיו נוסדה הועדה המיוחדת ענין זה. הנאספים נשאו ונתנו בענין זה ורגו על הסדרים שצריכים להעשות בבדי לחשיג את הזכות האלו. נתקבלה הבעת הודה למשרד הרבנות על הצעדים המוצלחים שעשה עד כה ובקשו אותו להבטיח הלאה את העבודה באותו הרוח שהתחילו.

פרעות בירושלים

בעקבות הפרעות בירושלים פונים הרבנים הראשיים, יחד עם הוועד הלאומי וההנהלה הציונית בא"י, לנציב העליון בדרישה לפטר את סטורס, מושל ירושלים.

י"ח חשוון תרפ"ב

שמירה על קדושת השבת בישובים

הקרן הקיימת לישראל נענית לפניית מרן הרב ומבקשת לכנס את הגופים הציוניים עם הרבנות הראשית כדי לפעול למניעת חילול שבת בישובים.

י"ד כסלו תרפ"ב

י"ד כסלו תרפ"ב, 24.11.21 לכבוד ההנהלה הציונית בארץ-ישראל, ירושלים.

הנידון: שמירה שבת בישובים החקלאיים של קהלים על אדמת הקה"ל. אנו שבים למחבנו אליכם מה' תמוז תר"צ - 4.7.30 (מס' 2078/אא) ולמחבכם אלינו מ' תמוז תר"צ - 9.7.30 (מס' 140/ב) ומחבדים לבקש מכם - בהתאם למחבכם הימור, שתואילו לרצו את כינוס המוסדה הציוניים המרכזיים והרבנות הראשית עם הוועד הלאומי לישיבה משותפת, למען יבס עצה על הצעדים המתאימים שיש לעשות, כדי למנוע ממקרי חילול-שבת בפרהסיא בישובים החקלאיים של קהלים על אדמת הקה"ל.

בכבוד רב
קרן קיימת לישראל
KEREN KAYEMETH LEISRAEL LIMITED
י. בן-צבי

הרבנות - הכוח הרוחני הגדול

"הרבנות, זה הכח הרוחני הגדול, זה הכח החשוב אשר יצר תמיד את דעת הקהל בישראל... נפגעה הרבה והשפעתה נחלשה בתקופתנו האחרונה, ודבר זה השפיע לרעה על כל מהלך החיים הכלליים שלנו. עכשיו, כשחפצים אנו מחדש לסדר את ענייני החיים הלאומיים שלנו ולתקנם תיקון גמור, מוכרחים אנו להכניס תיקון חודר ועמוק גם בחיי הרבנות בארץ ישראל, להחיות מחדש את הכח הרוחני-החיוני הזה... לכן משפיע חשוב על כל מהלך התחיה הלאומית... הרבנים צריכים לעמוד על מרום הפיסגה של תחיית האומה, ולהיות עמלים עם הציבור בכל פינות החיים של הבנין ושל היצירה הלאומית... קשר הדדי תמידי מוכרח להיות לרבנות עם כל כח פועל בחיים בארץ - על ידי השתדלות מתמדת לקרב את הלבבות ולהכניס רוח של שלום בין כל הסיעות והמפלגות על ידי רגשות הקודש שהם שויים לכל הנשמה אשר לבית ישראל. סכסוכי המפלגות וניגודיהם, צריכים להיות רחוקים מלב הרבנים, והם חייבים להביט בעין טובה על הכל, להסתכל רק על חלק הטוב שיש בכל סיעה ובכל מהלך של חיים, ולהשפיע על ידי זה רוח של קדושה, של אמונה, של הכרה יהדותית טהורה על כל החיים הכלליים של האומה בחומר וברוח" ("כבוד הרבנות", מאמרי הראיה עמ' 54-52).

הרב - זה הרבנות

כאשר הקנאים עשו מאמצים גדולים למנוע מהרב להקים ולארגן את הרבנות הראשית, הגיב הרב ואמר: "אם לא יהיה לרבנות מעמד רשמי, יביא הדבר ח"ו לחדירת רבנות רפורמית בארץ ישראל". כעבור שנים רבות, כאשר יעקב שמשון שפירא שר המשפטים בממשלת ישראל, נשאל ע"י עיתונאים: "מדוע אין רבנות קונסרבטיבית ורפורמית במדינת ישראל", השיב השר ואמר: "בזאת 'אשם' הרב קוק; הוא הקים רבנות ראשית שקיבלה תוקף רשמי בתקופת המנדט. רבנות זאת עברה בירושה למדינת ישראל במסגרת ה"סטטוס קוו" ואי אפשר לפגוע במעמדה הרשמי הבלעדי של רבנות זו". (צ. מ. נריה, ליקוטי הראיה ה' 152).

עבודת הרבנות שלי היחידה בעולמנו

רבנות ישובנו החדש

בארץ אבותינו,

המרבה בגונים רבים של עבודה,

מרבה בתקוות ורעיונות

מחיי לב ומרהיבי נפש,

מרבה בנחם ורוח ששון,

ומרבה גם כן ביגון לב

ואנחת נפש,

שגם הם מתוקים ונעימים.

(אגרות ראיה מ"א)

רבנות העוסקת בכל ענייני החיים

"אני מחזיק את הרבנות שאני נושא את דגלה, רבנות העוסקת תמיד בכל ענייני החיים אשר לישראל בארץ ישראל, ועומדת בקישור תמידי אודותם גם כלפי חוץ, ואיננה מתגדרת בשום אופן רק בענייני הדת לבדם אע"פ שהעניינים הם לה חביבים וקדושים מאוד... כל כח העושה איזה בנין וסידור בעניינינו בארץ ישראל, חביב עלי במעמקי רוחי... והנני עומד תמיד לעזור לפשר את העניינים המסוכסכים הנוגעים למצב עירונו, לכל מפלגותיה בתור חטיבה אחת חשובה מחלקי ישובנו הקדוש והחביב בארץ אבות, ולהרגיע את הלבבות בדרך שלום ואהבת אחים, שלום שלום לרחוק ולקרוב" (אגרות הראיה, ח"ב עמ' כט)

ט"ו לחדש מנ"א תרפ"ב

מחוקת הרבנות בארץ ישראל

בחירתה, תפקידה, שפוטה ותקציבה.

א. בכל עיר או מושבה בארץ ישראל ימצא רב או משרד רבנות אשר מספר חבריו יקבע ע"י ועד הקהילה, לפי תנאי וצרכי המקום, לנהל ולהשגיח ע"כ העניינים הדתיים של הקהילה.

ב. בראש כל משרדי הרבנות בארץ עומדת הרבנות הראשית לא"י בירושלים אשר היא המוסד הדתי המשפטי העליון של כל הקהילות העבריות בארץ ישראל.

הרבנות הראשית לא"י כוללת שני בתי דין מקומיים לאינסטנץ ראשון, ובית דין הגדול לערעורין לכל ארץ ישראל לדון ע"כ הערעורין אשר יוגשו לפניו על החלטות רבני הקהילות, משרדי הרבנות, וכל בתי הדין לאינסטנץ ראשון שבא"י.

הרבנות הראשית לא"י מורכבת משני נשיאים אחד ספרדי ואחד אשכנזי וששה חברים שלשה ספרדים ושלושה אשכנזים.

ג. הרבנות היא ב"כ של הקהילה לפני הממשלה המקומית והרבנות הראשית לא"י היא באת כחן הדתית של כל הקהילות העבריות בא"י לפני הממשלה המרכזית.

לוי כנס סציג

שיר מזמור לתורת ארץ ישראל

קונצרט חגיגי

ולרגל שנת ה' 75 לפטירת הראי"ה קוק זצ"ל
לציון 50 שנה לפטירת הראי"ה הרצוג זצ"ל

החון יעקב מוצן
החון צודיק גרינפולד
החון אורח שמואל ברוזילי

במעמד: שר הרוחה מר יצחק (בוז'י) הרצוג ראש העיר מר יצחק אוחיון

בליוי תזמורת סימפונט רעננה בניצוחו של המנצח הדגול מר אלי יפה

מנחה: מר מנחם נאמן

יום רביעי' באלול תשס"ט
20:00, 26.8.09
היכל התרבות רח' המנכים 5
פתח תקוה

מגד ירחים

עלון חדשי בהוצאת "בית הרב" רח' הרב קוק 9, ת.ד. 6275, ירושלים 91062
טל' 02-6232560 פקס' 02-6242908
betharav@zahav.net.il • www.moreshet.co.il/beit-harav
ניתן לקרא את העלון "מגד ירחים" גם באתר: www.yeshiva.org.il
עריכה: שושנה רייז עיצוב גרפי: אופירה קרקובר

כל הרכש 2 כרטיסים במחיר מלא מקבל דיסק מתנה! (עד לגרסה)

כרטיסים "בית הרב" קוק ירושלים: טל. 02-6232560

